



Associació
Memòria
de Mallorca

www.memoriadelesilles.org

Temps de la Memòria

Exemplar gratuït

Número 16 / Gener 2011

Sumari

- **Editorial:**
Anècdotes que vull
i he de contar p.2
- **Convocatòria de
l'Assemblea Anual
Memòria de Mallorca**
p.3
- **Resposta del Govern
a una desaparició** p.4
- **Carta abierta de
Paloma Alcahuz** p.5
- **Una mala ferida** p.7
(Relat basat en fets reals)
- **Txoriak txori** p.9
- **Escriptors mallorquins
al servei del feixisme:**
Llorenç Villalonga en
temps de la Guerra
Civil (I) p.10
- **Mis antepasados y
otros recuerdos...** p.12
- **Emotiu homenatge a
Aurora Picornell i les
"Roges del Molinar"**
p.12

La Casa és del Poble

El Ministeri de Treball espanyol és el propietari de molts d'edificis, solars i locals de l'antic Sindicato Vertical de Falange Española de las JONS, que va espoliar il·legalment el patrimoni de les societats obres, sindicats i partits polítics, il·legalitzats per les autoritats feixistes per decret de setembre de 1936. Un d'ells és el que fou la Casa del Poble de Palma.

El solar de l'antiga **Casa del Poble** **no és un solar més per edificar**, és el símbol de la lluita de la classe treballadora mallorquina, que utilitzava aquells locals per desenvolupar les seves activitats sindicals i culturals, aconseguits amb molta lluita i patiment. És també el símbol de la repressió i de l'espoli feixista de tota aquella classe treballadora, anorreada i assassinada a ran del cop d'estat feixista de juliol de 1936. La seu de l'obrerisme illenc, un cop ocupada, fou convertida en caserna de les milícies feixistes de la Falange Española i en centre de detenció i tortura de desenes de republicans i treballadors que després eren cruelment assassinats a les afores de Palma.

Per tot lo anteriorment exposat, **Memòria de Mallorca exigeix:**

• **Al Ministerio de Trabajo i el Gobierno de España** deixin d'especular amb el patrimoni incautat a les associacions obreres, sindicats i partits polítics a ran del cop d'estat de juliol de 1936 i el retorni al seus legítims hereus: cooperatives obreres, associacions, agrupacions,

sindicats, partits polítics, etc. La memòria sentimental, política i social dels partits que defensaren els drets dels treballadors durant el convuls s. XX no pot ésser objecte d'especulacions immobiliàries, i molt manco, el Gobierno de España ha d'especular amb un patrimoni del qual és propietari, però ho és per l'espoli sistemàtic al que foren sotmesos milers de ciutadans de les Balears i d'Espanya.

• **A les forces polítiques illenques**, en especial a les formacions d'esquerres i nacionalistes (hereves directes de les associacions i societats obreres): que evitin que un espai de la nostra memòria sentimental i social sigui objecte de maniobres especulatives immobiliàries, instant-los a defensar legal i legítimament el patrimoni del nostre poble.

• **A les administracions locals i autonòmiques:** que assoleixin mesures per a garantir la memòria col·lectiva respecte dels crims i abusos comesos, i facin les passes administratives necessàries per adquirir el solar de l'antiga Casa del Poble, per convertir-lo en un centre cívic i social, tal i com marquen els estatuts dels seus legítims propietaris.

• **A la societat en general:** que doni suport a aquesta reivindicació i reclami, com a part del seu Patrimoni, la història de la seva opressió i el reconeixement del patiment de tants de concitadans, repressaliats, torturats, assassinats i desapareguts per haver defensat els seus drets, i els drets de tots, en una de les èpoques més fosques del nostre passat més recent.

Memòria de Mallorca



Anècdotes que vull i he de contar

Sé que sempre conto el mateix conte, diuen que és per l'edat o sigui la data de caducitat. Doncs si, quan un arriba a la meua edat sols ha de fer dues coses, ambdues molt importants: la primera és no deixar de respirar i la segona, tan important com la primera, és no oblidar el passat, és imprescindible per a seguir amb el present.

Quan el meu germà i jo érem nins, la mare sempre ens deia:

–Quan no sapigueu on anar, on aneu, o on voleu arribar, el millor és tornar al passat i repassar-lo. Sempre he fet cas dels consells de ma mare. Aquí teniu una part del meu passat:

Cada dia, sobre les dotze, duia el menjar al meu pare que estava segrestat pels feixistes a la presó de Palma. En aquell temps anava a fer classe a una casa particular, el meu professor es deia Bartomeu Mir, aquest home havia estat mestre de la República, així que sols podia fer classes a ca seva. Viví a dos carrers més amunt que casa nostra. Sempre em va permetre sortir mitja hora

abans que els altres, ja que no podia faltar a dur el menjar al meu pare.

Molts dies, just al cantó amb el meu carrer que es deia Calafat, una dona em solia sortir al pas, era una dona d'uns seixanta anys, sempre em demanava el mateix:

–Tario; has de dur el menjar al teu pare? Podràs dur-te la del meu fill?

Jo sempre li contestava que si. Solia tenir ja la cistella preparada i quan podia em donava un real per a agafar el tramvia. El seu fill tindria uns quaranta anys i estava a la presó amb el meu pare, crec que havia estat sargent de la República, el que si se cert és que era comunista. A ell li passava com al meu pare, la presó els cansava però quan sortien tornaven a la lluita per les llibertats, cadascun al seu ideal, un amb els comunistes, el meu pare amb la CNT. En una cosa els dos coincidien i era amb la lluita per la dignitat d'aquells que van ser assassinats, això si que ho tenien clar i feien bé la frase que estava en ment de molts: **QUAN TORNIN ELS NOSTRES!!!**

He fet esment del fill d'aquesta dona i podria esmentar a molts com ell, va ser tot un privilegi conèixer-los. Des que el meu pare va ser traslladat a Palma per a ser jutjat, tant els meus germans com jo mateix, no aturarem d'omplir parets amb vives a la República i amb el lema: "Respecteu el 1r de Maig". Aquesta lluita ens la va transmetre el meu pare i els homes que com el fill d'aquesta dona foren per nosaltres exemples de dignitat.

Quan el nostre pare estava amb nosaltres mai va tenir temps

d'anar amb la meua mare a pescar com l'hi haviapromès tantes i tantes vegades:

–Sí Carme, ja estic cansat, quan surti cercaré una barqueta i cada diumenge amb els nens anirem a pescar.

Quan va sortir de la presó, allà per 1943 o 1944, el dia següent ja s'havia incorporat al seu lloc de treball, a la fàbrica de vidres "Casa Llofriu", el darrer dia que hi va treballar fou abans de la vaga general del 36. Record que sobre les dues, quan el seu torn acabava, anava a esperar-lo per agafar-li la cistella del berenar, jo volia ajudar-lo i ell em donava la cistella i junts ens anàvem a casa. En gairebé tot el recorregut o bona part d'ell es fixava en uns rètols pintats amb guix en parets i portes de garatge que deien: **VISCA LA REPÚBLICA I LA CNT!**

En la seva cara es veia la satisfacció, jo volia que pensàs que encara quedava algú dels nostres, mai li vaig dir que l'autor de les pintades era el seu fill Libertario, temia que m'ho prohibís, però jo tenia tantes ganes de veure'l satisfet que no pensava amb cap perill.

Segur que el meu germà Antoni tindria milers d'anècdotes a contar, era el més gran i sempre anava amb el meu pare als ateneus i sindicats. També va ser detingut quan es va inaugurar la merda de monument de Sa Feixina.

Ell era qui recollia la propaganda que arribava de Barcelona, Solidaritat, CNT i altres, també era el que recaptava pels presos polítics de Palma i Barcelona. La propaganda la dipositaven a la Plaça de les Columnes,

Crèdits:

Han col·laborat:

Libertario Gelabert
Maite Blázquez Losa
Paloma Alcahuz Sánchez
Pep Toni Brotons
Antònia Mercadal Serra
Miquel López Crespi
Juan Hernández Jover
Arnau Matas

**Coordinació,
disseny i maquetació:**
Blas Guevara

Temps de la Memòria
és el butlletí trimestral
de l'ARMHM.

La publicació no es fa
responsable de les opinions
dels seus col·laboradors.

Per posar-se en contacte
amb nosaltres: **625 45 45 00**
tempsdelamemoria@gmail.com

mai va poder veure el que la deixava, no va poder satisfer la seva curiositat, tal vegada també a ell ho vigilaven.

Una vegada a casa la propaganda, en Galileu i jo la repartíem als companys del sindicat, per la meua banda em sentia un Miguel Estrogof, el nostre pare confiava amb nosaltres, sols ens deia que no la deixéssim de les mans i en tot cas que tiréssim a córrer i la llencéssim en qualsevol solar. Mai es va produir aquest fet.

A casa, just on la meua mare i la meua padrina rentaven la roba, hi havia un enorme calaix i la padrina quan s'assabentà del que hi havia li digué al meu pare:

–Joan m'agradaria, i t'ho demano per favor, que te'n duguís

això a un altre lloc, no vull perdre l'única cosa que tenim, la casa. El meu pare contestà:

– Demà la treurem.

No es tractava de cap bomba ni armament, el meu pare odiava les armes. Bé, no dic que alguna vegada no li haguessin anat bé, però no aquesta, ja que es tractava d'una rotativa o màquina d'imprimir d'un considerable volum. Va ser traslladada a un altre lloc amb un carretó de mà, el qual va haver de passar, com no podia ser d'altra manera, per davant Governació. Del trasllat es van encarregar en Toni i en Galileu.

Pensareu que som un pesat i que sempre em repeteixo, pot ser sigui cosa de l'edat, jo crec que no, crec sincerament que és

el meu deure. Ma mare, quan jo li deia que sempre ens contava el mateix, em contestava:

–Perquè vegis que t'estic dient la veritat.

Els anys no perdonen i tinc la impressió que tots els sacrificis, no els meus, sinó els de tots aquells que confiaven en nosaltres, no són reconeguts pels joves d'avui, no per culpa seva sinó perquè els desconeixen, per això ho vull contar i dir ben fort, amb totes les meves forces, el que els nostres pares ens contaven que deien aquells homes quan els posaven en "llibertat" malgrat en realitat sabien que anaven cap a la mort:

–COMPANYS, NO ENS OBLIDEU!

Benvolguts amics/amigues,

D'acord amb el que marquen els nostres estatuts, es convoca la **V Assemblea General Extraordinària** el dia **26 de febrer de 2011** a la sala de reunions del **Can Alcover Espai de Cultura**, a Palma (C/ de Sant Alonso, 24), a les 10.00 h en primera convocatòria i a les 10.30 h en segona convocatòria.

Ordre de dia:

1. Lectura i aprovació de l'acta de l'Assemblea anterior

- 2. Memòria 2010**
- a. Secretària.
 - b. Estat de comptes.
 - c. Actes i reconeixements

3. Situació judicial

- 4. Projectes encetats**
- a. Memorial de Mallorca
 - b. Exposició
 - c. Mapa de fosses comunes
 - d. Totes les causes. Atenció psicològica
 - e. Simbologia franquista

- 5. Projectes 2010**
- a. Relació de projectes
 - b. Aprovació del pressupost

6. Precs i preguntes

Ja sabeu que a l'Associació totes les propostes són escoltades i totes les persones que vulguin treballar més activament són benvingudes. Us hi esperam a tots i totes.

Salut i Memòria

Maria Antònia Oliver Paris, *Presidenta de Memòria de Mallorca*
Palma, a 26 de gener del 2011



**Associació
Memòria
de Mallorca**

Plaça Hospital, 4
Casal d'Entitats
C.C. de la Misericòrdia
07012 Palma
tempsdelamemoria@gmail.com
Tel. 625 45 45 00



Resposta del Govern a una desaparició

Per Maite Blázquez Losa

Benvolgut Sr.

El meu nom és Maite Blázquez Losa.

L'objectiu d'aquest missatge és una demanda d'ajuda.

Sóc la neta de **JOAN LOSA CAMPOMAR**, una de les moltes persones en "desaparició forçosa" de la Guerra Civil.

Segons les dades recent de que disposa la meva família, l'avi Joan està enterrat, il·legalment, en una fosa del cementiri de Porreres.

En aquest mes d'agost, acompanyada de Tomeu Garí i de M^a Antònia Oliver (Memòria de Mallorca), he pogut visitar la "possible tomba de l'avi" a Porreres i també el lloc de Palma (Sala Augusta), on va estar ubicat el magatzem convertit en la Prisión Estación de Can Mir.

El meu avi i la meva àvia (Teresa) vivien a Port de Pollença el juliol de 1936. Deien que era d'Esquerra Republicana i se'l varen endur els primers dies de l'alçament armat.

La meva àvia mai va tornar a saber res d'ell des que va sortir de Can Mir. L'avi va ser posat en llibertat el 22 de gener de 1937 amb altres companys, segons els arxius recentment trobat i dels quals disposa Memòria de Mallorca, però contradictòriament aquesta ordre de llibertat el va dur a la mort.

És un del 27 assassinats pollençins. El meu avi tenia 34 anys quan va desaparèixer.

En el 1940 l'àvia decideix marxar a viure a Barcelona amb la seva filla petita, però va tornar cada estiu durant molts d'anys a Mallorca, amb l'esperança d'aconseguir el coneixement de la veritat.

Fins i tot va intentar que fos reconeguda la seva mort amb una diligència feta davant del Jutjat Municipal de Pollença a l'any 1945. No va poder ser.

L'àvia va morir el 20 de novembre de 1974 sense tenir cap notícia del seu company.

Avui, més de 70 anys després, el meu avi, Joan Losa Campomar, continua sent una de les persones de les intermina-

bles llistes de ciutadans d'aquest país, als que un dia se'ls va negar la justícia

Jo, la seva neta, i la meva família, reclamem el dret de saber la veritat per poder reparar emocionalment el trauma que encara representa l'acte de violència comés contra ell.

Als morts se'ls ha d'enterrar, però nosaltres necessitem desenterrar als nostres morts segrestats i assassinats pels feixistes, que al juliol de 1936, amb el cop d'estat contra el govern legalment constituït, varen iniciar una cadena de por i dolor que encara ara ens fa mal.

Em pregunto perquè hem de seguir esperant.

La meva mare vol que les restes de l'avi, el pare a qui no va poder conèixer, descansin al costat de la seva esposa, la meva àvia Teresa.

Ella porta esperant-lo massa temps.

Maite Blázquez Losa

La resposta que hem elaborat per aquest assumpte és:

Benvolguda senyora.

En relació amb el tema que ens exposau, és per a nosaltres una gran satisfacció anunciar-vos que estam treballant activament per a la recuperació i la dignificació de la memòria de les persones que, com el vostre avi, foren assassinades durant la Guerra Civil i la posterior repressió franquista, i foren enterrades en fosses comunes a cementiris o a cunetes de les carreteres.

Estam convençuts que és el nostre deure democràtic recuperar la memòria de totes aquestes persones i retornar a les seves famílies la dignificació de poder enterrar els seus morts i homenatjar-los de la manera que vulguin.

Amb aquest objectiu, recentment hem signat un conveni amb l'Associació Memòria de Mallorca perquè els investigadors i historiadors de l'associació elaborin el mapa de fosses comunes de la Guerra Civil a Mallorca.

Aquest conveni preveu la inversió de 36.000 euros perquè un equip de treball investigui exhaustivament les fosses. Al llarg de devuit mesos, es podrà fer una prospecció arqueològica de 32 fosses comunes que hi ha a



Boda d'en Joan Losa Campomar

Mallorca, de les quals 17 són d'existència comprovada i altres 8 d'existència probable.

La localització de les fosses permetrà conèixer el motiu dels assassinats que es produïren durant la Guerra Civil a Mallorca, causats pel mateix conflicte bèl·lic, per la represàlies posteriors o per la resistència.

A més, mitjançant el conveni, una vegada fet l'estudi, es podrà fer l'exhumació dels cadàvers, sempre que sigui possible, i dignificar les fosses comunes amb tota la informació disponible respecte de les persones que hi siguin enterrades.

Amb aquesta iniciativa pensam que hem fet una primera passa cap a la recuperació de la memòria històrica i per posar un poc de llum a uns esdeveniments molt foscs de la nostra història recent. Compartim amb vós el desig que es faci justícia per a aquestes víctimes i per a les seves famílies, i que es comenci així a reparar el trauma emocional que esmentau en la vostra carta.

Desitjam que en breu les restes del vostre avi, i les de molts altres assassinats a Mallorca durant la Guerra Civil, puguin descansar en

pau, una pau que ja és ben hora que recuperin també els seus familiars.

Rebeu una salutació cordial.

Agraïm la seva gestió i entenem que la gestió de les iniciatives i queixes rebudes dels ciutadans permet millorar la qualitat de la feina que es realitza a l'administració. Si no queda convençut amb la resposta rebuda no dubti en enregistrar un nou escrit.

Amb la intenció d'analitzar el grau de satisfacció que genera el portal de queixes, suggeriments i sol·licituds d'informació de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, us remetem l'enquesta següent per saber la vostra opinió. Per accedir a l'enquesta, podeu utilitzar l'enllaç següent:

<http://www.caib.es/sacmicrofront/encuesta.do?lang=ca&mkey=M152&cont=234&stat=no>

15 de desembre de 2010

Atentament,

Magdalena Moreno

Assessora Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració. ■

Carta abierta de Paloma Alcahuz

Per Paloma Alcahuz Sánchez

Palma de Mallorca, 23 de enero de 2011.



Hola, amigos, me llamo Paloma, os escribo esta carta porque tengo algo muy importante que contaros y necesitaría la colaboración de quien me pudiera ayudar.

Nací en Palma de Mallorca el día 16 de agosto de 1975, mi madre estuvo embarazada y en ese embarazo éramos dos niñas, las cuales, supuestamente, tuvimos problemas al nacer; la que primero nació fui yo, con apgar 1; la segunda en nacer, fue mi hermana gemela, con apgar 5. Eso quiere decir que yo era la que peor estaba, y ella, aunque se encontraba

en medio de la tabla, pues la valoración de apgar es del 1 al 10, yo me salvé y ella, supuestamente, murió al día siguiente de haber nacido; esa es la primera irregularidad. Luego, hace cosa de un año, vi en televisión, en el programa *Tal cual lo contamos* de Antena 3 a una chica que era un vivo retrato mío, o sea, que era igual que yo en todos los aspectos; por lo cual empecé a moverme y a buscar papeles de mi nacimiento, del de mi hermana, y del parto de mi madre.

A todo esto, hay que decir, que el día en que supuestamente falleció mi hermana, le dijeron a mi padre que la dejase, que le practicarían la autopsia a mi hermana gemela, para estudiarla y así poder salvarles la vida a otros futuros niños. A mi padre no le enseñaron el cuerpo de mi gemela, lo único que le enseñaron fue un paquetito envuelto, el cual supuestamente era mi gemela fallecida. Cuando fui al hospital con mi madre a pedir el Informe médico del nacimiento gemelar y el informe médi-



co del ingreso de mi madre, nos dicen que tenemos que hacer un recurso en Atención al Paciente; estando allí, a una de las enfermeras que están en Atención al Paciente, que era la que nos atendía, le digo que por favor mire en el ordenador los partos que tuvo mi madre. Mi madre había tenido tres partos con cesárea: el primero, el mío y el de mi gemela; un segundo, que es el de mi hermana mediana; y un tercero, que es el de mi hermano pequeño. ¿Y cuál es mi sorpresa?, que sale en el ordenador mi nombre, el de mi hermana mediana, y el de mi hermano pequeño; pero no sale el nombre de mi hermana gemela, que también tendría que salir en el ordenador, puesto que mi hermana también estaba registrada como nacida ya que mi padre la registro en Registro Civil. Allí, la chica que me atendía, no sabía el porqué de esto; que no apareciera también el nombre de mi gemela.

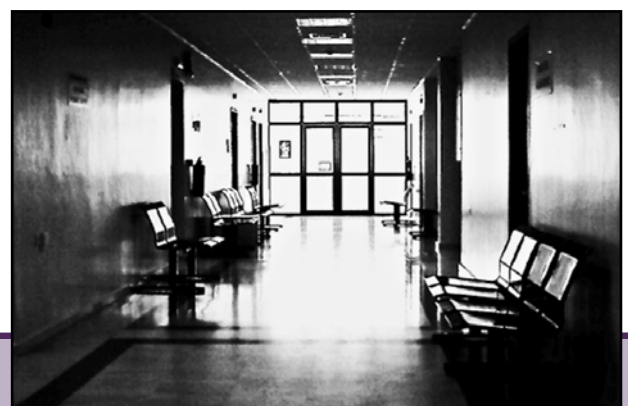
Pero es más, hemos consultado con un médico amigo nuestro, y nos ha dicho que sí tiene que salir registrada, igual que yo, y que además tendría que poner "anexus" al lado del nombre de mi hermana; así que ésta es otra irregularidad. Bueno, hacemos un recurso pidiendo los informes, y nos dicen que tardaran como 2 o 3 meses en llegar, sin embargo, a las tres semanas me llaman y me dicen que no han encontrado nada, que como hubo un incendio seguro que los informes se quemaron. Como no estábamos de acuerdo con esta respuesta, volvimos al hospital e hicimos otro recurso; también fuimos al Anatómico Forense del hospital, para buscar más respuestas y ¿cuál es nuestra sorpresa?, que encuentran una carpeta con el nombre de mi hermana gemela pero sin los papeles dentro, vamos que estaba vacía. Entonces, preguntando, pasó por allí una enfermera que, muy amablemente, se preocupó mucho de buscarnos por todos los archivos los papeles de mi hermana y quien nos dijo, que eso no era normal; así que otra irregularidad más. La misma enfermera, se ocupó también de llamar a varios lugares por teléfono, y en el último sitio al que llamó, obtuvimos respuesta; le dijeron que el informe médico de mi gemela estaba en Inca, nos dieron el número del historial y volvimos a Atención al Paciente a poner otra reclamación, con el nombre de mi hermana, los apellidos, y el número de historial. O sea, que, en teoría, ya no debería haber ningún problema, y deberíamos de tener ya los papeles. ¡Pues no!, ¡no los tenemos aún!, ¡no nos los han traído! Por otra parte, hemos ido al cementerio de Palma, donde supuestamente está enterrada mi hermana gemela, pero ¡sorpresa!, en el Libro del Registro del cementerio, sale que sí que está supuestamente enterrada; pero en

el Registro consta que no se la practica la autopsia ¿Por qué? ¿Si le dicen a mi padre que la deje, que la harán la autopsia y no se le practica? ¿Por qué? Llega a los tres días, supuestamente, según el Libro de Registro, el cuerpo de mi gemela; y es enterrada a los 4 días de, supuestamente, haber fallecido; ésta es otra irregularidad más.

Me puse en contacto con Maria Antònia y con María Ángeles, la primera, es la presidenta de la Associació Memòria de Mallorca; con la segunda, tuvimos una reunión en una pequeña oficina céntrica, donde está el Cristo de la Sangre, un santo de mucha devoción en Palma. Me comenta que hace poco una chica de Inca le había mandado unos e-mail comentándole su situación. Qué casualidad, es de Inca, donde están los Archivos. Le pido a Maria Antònia, que por favor, le dé mi número de móvil, y le pida que se ponga en contacto conmigo. Mientras tanto, María Ángeles se pone en contacto con varias personas de otras asociaciones; después de unos días, cuál fue mi sorpresa: me llama por teléfono una chica, la chica de Inca; tras reponerme un poco de la sorpresa le pido su edad, me comenta que tiene 39 años, es mayor que yo, no es mi hermana pero me llevo una gran alegría; me comenta que ella está también buscando a su familia, que está muy cerca, que lleva varios años buscándolos ya que cuando era pequeña fue entregada en adopción. Por la edad, descarto la posibilidad de que sea mi hermana, aún así, quedo con ella, quiero conocerla y saber qué es de su vida. Hemos quedado para unirnos y ver si así podemos hacer más fuerza y encontrar a mi hermana y a su familia, también queremos conocer a más personas que tengan el mismo problema que nosotras porque: ¡Amigos, cuantos más seamos, más fuerza haremos...!

Os quiero dar las gracias a todos por vuestra colaboración y deciros que esta foto que adjunto con mi relato soy yo. Y quiero deciros, que si alguien ve reflejada en esta foto a alguna persona que crea que pueda ser mi hermana, por favor, que se ponga en contacto con la Asociación, y que piense que yo, y mi familia, le estaremos siempre agradecidos; y supongo, que también hablo por mi hermana gemela, agradeciéndolo.

Muchas gracias por vuestra colaboración. ■





Vaixell Jaime I

Una mala ferida

Primera part
(Història basada en fets reals)

Per Pep Toni Brotons

Vaig néixer un vint-i-set de desembre de 1910. Si res no ho impedeix, a finals d'aquest any acumularé cent hiverns, una xifra gens menyspreable. Arribat a aquest punt us he de confessar que em record més de les coses llunyanes que d'allò que he fet durant el matí. Tampoc no és d'estranyar: a hores d'ara les meves ocupacions són més aviat poques. Visc a una llar per a gent gran, tal com anomenen ara a les residències per a ancians, i aquí la rutina és la constant de cada dia. Fa poc més de dos anys que va morir la meva dona, amb qui havia passat bona part de la meva vida. A més, amb el temps, he anat perdent l'oïda. Sóc sord com una massa, la qual cosa em dificulta la relació amb els altres residents. Per acabar-ho d'arrodonir, m'amputaren la cama dreta. Em pas la major part del dia assegut a una cadira de rodes.

Però, gràcies a Déu, tenc el capet clar i la vista encara em permet llegir. Ah, la lectura! Si no hagués estat per ella! Quants llibres he devorat! Mai no he sortit de Mallorca, però gràcies a ells he pogut conèixer tantes coses: Egipte, el llac Titicaca, els jardins de Babilònia i moltes altres coses més que m'hauria agradat poder visitar de debò. Però què hi farem! Avui he rellegit un dels primers llibres que vaig adquirir, L'home que riu, de Victor Hugo. El sol contacte amb els seus fulls m'ha fet pensar en la meva infantesa.

La meva mare va tenir quatre fills més i, per necessitat, a mi ben aviat em posaren a aprendre l'ofici com a mosset d'un mestre sabater. És curiós el fet que, durant l'època de la II República, vaig tenir la possibilitat d'estudiar a les escoles municipals, però no hi vaig voler anar. Vaig aprendre a llegir sol. Tenia inquietuds, però no volia ser alligonat per ningú ni haver d'assimilar els interessos d'altres.

A vegades sembla mentida com petits fets et poden marcar per sempre la vida: un horabai-xa que sortia del taller, ens reunírem una colla pels voltants del passeig Sagrera. Ens agradava molt anar pel moll, pujar a les barques i veure com els mariners asseguts al terra repassaven i sargien les xarxes. Record que hi havia unes palmeres acabades de podar i el seu fullam co-

bria el terra, talment com si d'una catifa verda es tractés. Dissortadament em vaig punxar amb la pua d'una d'elles i la ferida em va prendre malament. Aquella lesió mai no va acabar de sanar del tot, de manera que m'ha acompanyat durant tota la meva vida. De llavors ençà sempre he estat nafrat, amb temporades de més o menys dolor i cures casolanes a base de cotó i aigua oxigenada. El dany em va produir una coixesa que forma part del relat que tot seguit us contaré.

L'any 1931, com tots els de la meva quinta, vaig ser mobilitzat per presentar-me a files. Quan l'oficial metge em veié la cama, amb aquella ferida que no curava, em declarà no apte per al servei militar. S'acomiadà de mi, però no em donà cap certificat que donés fe de la meva incapacitat. Dins la desgràcia, vaig pensar que havia tingut sort: podria seguir treballant i portant doblers a casa, que bona falta feien.

Però aquella lesió va minvar la meva autoestima. Aleshores creia que les al·lotes no en voldrien saber res, d'un coix com jo. De fet no m'atrevia a anar a cap ball, l'únic lloc on pensava que podria trobar parella, ja que m'imaginava que en farien befa. Ben al contrari que el meu germà Jordi, dos anys major que jo, que sempre estava preparat per anar de festa. Tenia fama de bon ballador i el seu èxit entre les joves era notori.

Ho record com si fos ara. Va ser un horabai-xa, ja de part de tard, quan vaig veure el meu germà que anava de bracet amb una al·lota molt garrida. Anaven ben mudats i es dirigien cap al ball que s'organitzava cada dissabte al local de La Protectora. Així com me la va presentar vaig quedar prendat de la seva rialla fresca. De fet, no era la primera vegada que la veia. És més, feia temps que m'hi havia fixat. Nomia Francisca i treballava de dependenta a una tenda de roba, vora el taller del sabater on jo feia de mosset. Però no va ser fins aquell dia, davant en Jordi, que li vaig dirigir la paraula. Sempre que passava per davant la tenda m'aturava uns instants davant del mostrador, per veure si la veia. Em tenia el cor ben robat, però mai no em vaig atrevir a entrar-hi.



Al cap de poc temps va ser la promesa oficial d'en Jordi. Se'ls veia molt feliços. Vaig alegrar-me'n molt pel meu germà, però he de reconèixer que tenia enveja d'aquella relació. M'agradava aquella al·lota i, qui sap..., si no hagués estat per aquella estúpida ferida tal volta s'hauria fixat en mi.

Cinc anys més tard esclatà la Guerra Civil. El 19 de juliol de 1936, el comandant militar de les Balears Manuel Goded Llopis va proclamar l'estat de guerra i va assumir el poder absolut mitjançant un bàndol semblant al que publicaren els conspiradors antirepublicans a la resta de l'Estat. Entre d'altres, la meua quinta fou requerida. Jo no m'hi vaig presentar, ja que alguns anys abans m'havien donat per inútil. Llavors sí que em vaig sentir un privilegiat per tenir la cama ferida. Però allò va ser una alegria de conill. Uns dies després es presentà a casa una parella de guàrdies civils que em detingueren i em dugueren davant el comandament militar.

– *Comprendo su causa*– em digué l'oficial davant el qual em feren presentar. *Si por mi fuera estaría usted libre, pero todo depende de la jefatura. Entienda que usted está aquí en calidad de desertor.*

Desertor! Però si només un parell d'anys abans no m'havien volgut per coix! Aquell mateix dia em dugueren a l'Ajuntament.

– *¿Por qué no se presentó a filas?*– em demanà l'inspector, un home amb cara de pomes agres i un bigotet fi damunt el llavi que semblava un carreró de formigues.

– *Como usted podrá ver estoy cojo a causa de esta herida en la pierna, que no termina de curar... Cuando me presenté con mi quinta me dieron por inútil en la revisión médica, pero no me entregaron ningún certificado con qué acreditarlo.*

– *Sepa usted que en tiempo de guerra no hay inútiles*– em va dir, desafiant. *Si no sirve para ir al frente puede ser útil como cocinero, o en la intendencia, como ayudante, o de..., ¡yo que sé! Mientras no se aclare este asunto tendrá que cumplir condena.*

Vaig maleir la cama i el dia que em vaig punxar. El cinc de setembre del trenta-sis em menaren en qualitat de pres governatiu al vaixell *Jaime I*, que feia les funcions de presó. Els detinguts, uns quatre-cents, s'amuntegaven dins les bodegues de popa i proa i als camarots, on s'havien de fer torns per poder dormir en els llits. La calor era insuportable. Només hi havia una escotilla oberta, a més dels ulls de bou, per a la ventilació. A mig dia, quan el sol era més fort i les planxes d'acer del buc cremaven, po-

díem sortir a coberta, sempre sota la vigilància dels soldats.

Tan sols un miracle em podria alliberar d'aquell infern, però jo no hi creia en miracles, al manco fins aquell dia...

Ja em pensava que acabaria la resta dels meus dies dins aquell maleït vaixell. Però, per sort, tan sols hi vaig estar una setmana. El vaixell *Jaime I* s'havia d'incorporar a la flota franquista. Jo pensava que ens amollarien, sobretot a mi. Set dies em semblaren prou temps per la falta que havia comès. Què ho era d'il·lús! El dia 12 de setembre ens traslladaven a Can Mir, un antic magatzem de fustes ara reconvertit en improvisada presó. Allà les coses no varen ser molt millors. Amuntegats, havíem de dormir al terra. Record que tot era ple d'un polsim fi com la farina que s'aferrava a totes les parts del cos i que dificultava la respiració. A més, no hi havia massa cosa per menjar: llegums i moniatos era la dieta habitual. A causa de viure en aquelles condicions, en poc temps em vaig aprimar molt. Per si això fos poc, la cama es va ressentir d'aquella mala vida. Em feia molt de mal i en tal estat la vaig arribar a tenir que m'hagueren d'ingressar a l'Hospital Civil. Allà, amb les cures i la bona alimentació, en tres mesos ja la vaig tenir quasi curada.

– *No et convé dir que ja estàs bé del tot*– em digué un pres que feia d'infermer i que era l'encarregat de curar-me la cama. *Més val que quan vengui el metge exageris la teua coixesa.*

No em va semblar molt ètic, però tampoc trobava just que hagués d'estar tancat en una presó sense cap motiu. Vaig seguir els consells del meu nou amic i la meua estada es va allargar fins al dia en què em digué que els feien falta llits i que no podia quedar-m'hi per més temps. Havien passat gairebé nou mesos.

Tenia l'esperança que una vegada fora de l'hospital podria tornar a casa. Però em vaig equivocar: em dugueren de nou a Can Mir, sense saber fins quan hi hauria d'estar. Record especialment les columnes de la sala gran, on passàvem la major part del temps, plenes de ganxos rovellats on penjàvem les jaquetes i abrics.

Alguns vespres venia un oficial i llegia el nom dels sortats que serien alliberats l'endemà a la matinada. Tots somiàvem en ser un d'ells i tornar definitivament a casa. Després ens assabentàrem que aquells als quals consideràvem uns privilegiats desapareixien com la boira quan surt el sol, sense que els seus familiars en tornassin a saber res més. Ho descobrírem perquè encara els portaven roba neta, sense saber que ja feia dies que ja no hi eren.

Jo era innocent. Tota la meua culpabilitat consistia a no haver-me presentat a files. Al meu parer, la no compareixença estava més que justificada. La meua consciència em deia que podia estar tranquil, però... quants n'hi havia com jo que eren cridats a la matinada per ésser "alliberats" davant d'un escamot d'execució? Afortunadament cada vegada fo-

ren menys freqüents aquells alliberaments sumariíssims, però com més anava més eren més els homes allà agarberats. Tenia el pressentiment que m'amollarien d'un moment a l'altre, però em vaig equivocar. L'acumulació de presos va fer que les autoritats feixistes es plantegessin traslladar els presoners a camps de concentració. ■

Txoriak txori

Per Antònia Mercadal Serra



Tenc per costum, i des de que existeix, que quan quasevol dels meus amics i amigues venen a l'illa des de qualsevol indret del Estat per a visitar-me, a més de mostrar-lis lo maca que encara és la nostra illa (malgrat els "esforços" que s'han fet per destuir-la), els porto sempre a visitar el meu estimat **Bosc de la Memòria** a Illetes. Aquest passat setembre vaig tenir l'inmens plaer de rebre la visita de tres de les meves millors amigues que venien des d'Euskadi (no cal dir que va ésser allà a on primer va onejar la bandera tricolor, concretament a Eibar), i malgrat ens hem mantingut sempre en contacte feia ben bé quasi més de 30 anys que no ens havíem vist. Com és el meu costum un dia les vaig portar a visitar el Bosc i seguidament ens vàrem endinsar per visitar el Fortí i el seu entorn. En sortir-ne, estaven tan impresionades que tornant arribar al Bosc es varen aturar davant l'escultura principal i varen començar a entonar una petita cançó en euskera. Com us podeu imaginar (i sentint-ho molt, no vaig entendre el que deien). Després m'explicaren que era una cançó del cantautor donostiarra Mikel Laboa i del que deia. Vet aquí la cançó i també la seva traducció

al català, que per cert, va fer el nostre company Arnau Matas (a qui li estic molt agraïda), i que segons les meves companyes es una magnífica traducció. **Salut i República.** ■

Txoriak txori

*Hegoak ebaki banizkion
nerea izago zen,
ez zuen alde egingo.*

Bainan

honela

*ez zen gehiago txoria izango
eta nik...*

txoria nuen maite.

L'ocell (és) ocell

*Si li hagués tallat les ales
hauria estat meu,
no s'hauria escapat.*

Però

llavors

hauria deixat de ser un ocell.

I jo...

el que estimava era l'ocell.





Escriptors mallorquins al servei del feixisme: Llorenç Villalonga en temps de la guerra civil (I)

Per Miquel López Crespí, escriptor

De fa molts d'anys m'interessava novel·lar la vida de l'escriptor Llorenç Villalonga. I per això mateix em vaig posar a escriure les novel·les *Una Arcàdia feliç* i *Les vertaderes memòries de Salvador Orlan*. Sempre he trobat que la seva vida podia ser summament útil a l'hora d'enllestir una novel·la. Aquest, com he dit, era un projecte antic. La voluntat de novel·lar la vida de Llorenç Villalonga sorgí l'any 1970, quan amb la seva esposa, Teresa Gelabert, el veia passar per davant la llibreria L'Ull de Vidre, al carrer de sant Sebastià de Palma. El veia cada dia, el rostre serè, cada vegada més eixut. Sec, prim, alt. En els anys trenta era un tipus de complexió atlètica, bon esportista. Sempre li agradà la natació. En els setanta, Villalonga encara conservava quelcom d'aquella figura del passat. La parella vivia prop de la llibreria que portàvem amb els amics Frederic Suau i Adela Caselles, al carrer Estudi General. No record que hi pujàs a comprar cap llibre. Però la seva presència era ben normal al barri de la Seu, l'indret que va descriure molt bé a *Mort de dama*, la primera novel·la que va publicar i tants problemes li va causar amb el cercle de Miquel Ferrà i els col·laboradors de "La Nostre Terra".

El barri de la Seu era, en aquells finals dels seixanta i començaments del setanta, molt semblant al que Villalonga descriu en la introducció de *Mort de dama*. Malgrat que el Concili Vaticà II havia fet fora la majoria de sotanes dels carrers de Palma, encara en restaven moltes, i passaven, com a fantasmes, apressades per davant la llibreria. Els moixos, ben igual que a *Mort de dama*, anaven a lloure pel carrer de sant Sebastià, segurs de ser els amos d'aquell univers encara plàcid, malgrat els cotxes i el turisme que ja esdevenia la plaga –i la font de riquesa!– que tots coneixem.

El barri no havia canviat gaire d'ençà Llorenç Villalonga havia escrit *Mort de dama*. Canonges de la Seu, burgesos, moixos, les senyores que anaven a missa... Tan sols havia mudat una cosa prou important: els estudiants s'havien apoderat de l'Estudi General. Depenent de la Universitat de Barcelona, els mallorquins i mallorquines ja podien estudiar Filosofia i Lletres a Palma. Villalonga no imaginava que entre aquells joves estudiants cridaners que començaven a comprar els primers llibres de marxisme hi hauria bona part dels futurs dirigents de l'esquerra mallorquina.

Els joves antifeixistes de finals dels seixanta i començaments del setanta ja sabíem que Villalonga havia col·laborat activament amb molts criminals del poble mallorquí; el marquès de Zayas, el primer de tots. En aquell moment encara era un misteri saber com havia estat catapultat a la fama pel catalanisme del Principat, especialment per Joan Sales, l'editor de les seves novel·les. També eren un misteri les visites que rebia de molts dels escriptors del que més endavant s'anomenà "la generació literària dels 70". Cal dir que m'interessaven algunes de les obres que anava publicant Joan Sales. Però em repel·lia el tarannà reaccionari de Llorenç Villalonga, demostrat no solament en el suport constant al règim franquista sinó fins i tot en els atacs a l'església aperturista dels anys seixanta. Ens ho explicava alguns dels futurs escriptors que anaven a fer-li el *rendez-vous* al carrer Estudi General. Nosaltres no hi anàrem mai. Era superior a les nostres forces. Es comentaven els seus atacs a algunes de les resolucions progressistes del Concili Vaticà II que es va celebrar l'any seixanta-dos a Roma. Imaginàvem, i crec que no anàvem errats, que no podia suportar l'exigència moral d'un Concili que feia bones les rebel·lions dels pobles contra la injustícia. Com el règim franquista, Villalonga devia considerar –i de fet considerava!– el Papa Joan XXII com un "company de viatge" dels comunistes, això si no el considerava un marxista que portaria l'Església Catòlica a la perdició. Podia haver-hi res de més reaccionari sota el cel de Mallorca? Un escriptor que, fins i tot, s'atrevia a atacar els tímids avanços progressistes de l'església de Roma! Era mal de creure tant de reaccionarisme concentrat en la ment d'una persona. Però era així. La qual cosa ens feia reflexionar sobre el que podria pensar del socialisme, del marxisme revolucionari, de les accions i protestes contra el règim que ell havia defensat sempre.

Aquest era el curiós personatge que cada dia passava per davant la llibreria L'Ull de Vidre, de braçet de Teresa Gelabert. Sabíem que Guillem Frontera, Gabriel Janer Manila, Jaume Pomar, Jaume Vidal Alcover, Baltasar Porcel, Damià Ferrà-Ponç, Antoni Mus i molts d'altres escriptors l'anaven a visitar sovint. Nosaltres també ho hauríem pogut fer. No ho férem mai, possiblement condicionats per la dèria de la militància antifeixista en la qual ja estàvem immersos. Segurament va ser un error per part nostra. Unes visites a l'autor de *Mort de dama*

m'haurien servit ben molt a l'hora d'enllestir *Una Arcàdia feliç* i *Les vertaderes memòries de Salvador Orlan*. Però com explicar-ho a un jove de vint anys que ja havia estat detingut a l'any seixanta-tres per fer pintades contra el règim? En aquella època jo ja sabia diferenciar molts bé els antifranquistes de boqueta, els "marxistes" de uisqui a plaça Gomila dels autèntics revolucionaris que es jugaven la pell militant en les organitzacions antifeixistes de l'època. El cert és que quan el veia passar davant la llibreria pensava que, un dia, més endavant, quan arribàs la democràcia (érem molt optimistes quant a les possibilitats de les nostres reduïdes organitzacions revolucionàries!), escriuria una novel·la sobre aquell antic falangista que, xino-xano, passejava de bracet de la seva esposa pels carrers ombrívols del barri de la Seu, sota les porxades del Círculo Mallorquín.

Però la idea de fer aquestes novel·les no s'ha pogut concretar fins fa dos anys. Record que a l'època que sorgí la idea de novel·lar el paper de Villalonga en la guerra civil ja em demanava si l'escriptor va tenir mai cap remordiment per haver estat al costat d'aquells que liquidaren l'esquerra i el catalanisme a les Illes. Ara, després de repassar la seva obra, podria afirmar que no, que mai va sentir cap mena de preocupació per la seva actitud militant en defensa del Movimiento. Havia d'estat fent costat als que mataren Aurora Picornell, Emili Darder i alguns milers de mallorquins i mallorquines més. En tots els milers i milers de pàgines que va escriure, siguin aquestes memòries o articles, ni tampoc en cap de les entrevistes ni en la seva correspondència, podem trobar la més petita reflexió sobre el significat de la sagnant repressió en què va participar, malgrat ni que fos indirectament, a través dels seus articles de suport al feixisme. Encara en una carta oberta publicada a *Diario de Mallorca* (6-XII-1966) l'escriptor afirmava ben clar i llampant. "Mi carnet [de Falange Espanyola Tradicionalista i de las JONS], que conservo, pertenece a 1936". I afegia, ben convençut de les seves afirmacions: "ahora más que nunca, después de la Ley Orgánica que se votará el día 14, estoy donde estuve en 1936". És a dir, al costat de la dictadura, defensant els assassins del

nostre poble, la política d'aquells que acabaren amb la llibertat a l'estat espanyol i a les Illes.

Però Villalonga també era capaç de transformar-se segons les circumstàncies polítiques del moment. Sembla que, cínic, sempre va actuar segons les seves conveniències personals. Potser és veritat que estava amb els falangistes perquè comandaven i pensava que podia fer carrera al seu costat, servint els que havien derrotat la República. Les afirmacions que va fer l'any 1966 a *Diario de Mallorca* refermant públicament la seva fe en el feixisme són fetes just en el moment que, per determinades circumstàncies, començava el seu triomf literari a Catalunya després de no haver aconseguit aquest reconeixement en l'àmbit de la cultura espanyola. Aleshores varià –per recomanació de Joan Sales, el seu editor– les seves opinions polítiques i començà a voler-se fer pasar per "liberal", considerant "anecdòtic" el seu suport actiu als falangistes. Als quals, convendria recorda-ho, dedicà un poema just en el moment de la màxima repressió; poema publicat a *El Día* el quinze de novembre de 1936.

Un camaleó, un felí com a ell mateix li agradava definir-se? O, simplement, un reaccionari amb totes les seves conseqüències que malda per dissimular els aspectes més estridents de la seva biografia? Alguns historiadors diuen que potser mai no coneixerem a fons la vertadera ànima d'un personatge tan singular. Només sabem que anava amb l'uniforme blau de Falange i la boina roja dels requetès en els anys més foscos de la nostra història. També tenim les seves *Falses memòries*... I tota la seva obra literària per provar d'aprofundir en el seu subconscient, per provar de saber qui era en realitat l'home de les mil disfresses. És un material més que suficient per atrevir-nos a engegar la tasca de novel·lar la seva vida i imaginar com era en realitat, per quins impulsos secrets es movia quan actuava com a reaccionari i anticatalà en la realitat d'aquells anys o com a nouvingut al catalanisme en els anys seixanta. D'aquí l'origen d'*Una Arcàdia feliç*, de *Les vertaderes memòries de Salvador Orlan* i de l'altra novel·la que encara està en curs de redacció, en els seus moments inicials. ■

ET NECESSITAM AL NOSTRE COSTAT...

Si ets una persona compromesa i creus en els **Drets Humans**, la **Justícia**, la **Veritat** i la **Dignitat**, ajuda'ns a reparar la memòria de tantes víctimes. Ajuda'ns a retornar les seves restes als seus familiars, honorar la seva figura i no deixar que l'oblit les esborri com si res hagués passat. Ajuda'ns a fer justícia i dignificar la memòria dels nostres padrins, pares i germans.

Pots trobar el full de soci a **www.memoriadelesilles.org** i enviar-lo emplenat a **tempsdelamemoria@gmail.com** o també pots cridar al telèfon **625 45 45 00**

**Fes-te'n soci de
Memòria de Mallorca!**



Mis antepasados y otros recuerdos...

Per Juan Hernández Jover

11^a entrega



Mi madre a los 18 años con el traje regional de Pinoso, Alicante.

Y prosigue mi madre: sobre mi vida de soltera en Cañada del Trigo tengo que

añadir que cuando tenía unos 18 años, inauguraron las escuelas (de niñas y niños, por separado). Dicha inauguración corrió a cargo del Gobernador Civil de Murcia, el alcalde de Jumilla y varias personalidades de los ayuntamientos; aquel acto, en una villa tan pequeña, supuso un gran acontecimiento. La fiesta estuvo

amenizada por una orquesta compuesta por músicos de Murcia y Jumilla de guitarras y violines, en la que la mayoría de actantes ¡eran ciegos!, pero ¡qué bien que tocaban! Debido a los méritos acumulados, eran poseedores de varios trofeos; aquello fue una gran novedad allí...

Trajeron cocineros expresamente desde Alicante para elaborar las paellas de pollo, conejo y mariscos. Todas las chicas debíamos servir las mesas ataviadas con el clásico mantón de Manila.

El acto resultó muy bien y después de pronunciados sendos discursos, se pasó al baile, donde yo estuve muy solicitada por muchas personalidades, a lo cual, mi padre tuvo que ceder ya que el alcalde le avisó para que no hiciese el ridículo; me decían muchos piropos, aunque con finura y delicadeza no como ahora, que lo hacen sin respeto ni educación. Supongo que nosotras, las mujeres de mi generación, también nos hacíamos respetar, aunque siempre ha habido de todo, como en botica, pero eran otros tiempos".

Continuará en una próxima entrega. ■

Emotiu homenatge a Aurora Picornell i les «Roges del Molinar»

L'Assemblea de Joves del Molinar ha dut a terme un homenatge a Aurora Picornell i les "Roges del Molinar". Ha estat el dissabte 8 de gener, a les 18.00 h al Parc de Son Tarrés del Molinar i hi han assistit una cinquantena de persones.

L'acte ha consistit en una xerrada a càrrec de l'historiador Antoni Trobat que ha fet una introducció als personatges i ha explicat el context polític i social d'aquell temps. Després el poeta Joan Alfons Marí ha recitat versos dels seus llibres *La Terra Encesa* i *Haikus de combat*. També s'ha llegit un manifest per par de l'Assemblea de Joves del Molinar on s'ha encoratjat a l'organització ciutadana per fer front a les retallades socials que patim, agafant com exemple la lluita emprendora d'Aurora i les roges. Com a cloenda, els Xeremiers Pau i Càndid han interpretat 'la Muixeranga'.

Des de l'Assemblea de Joves del Molinar hem volgut, amb aquest acte, recordar aquestes víctimes del feixisme i fer una mirada al futur, recollint el seu exemple i missatge per construir una societat més justa i igualitària, on els drets de les persones i els pobles passin per damunt els interessos econòmics i especulatius.

Així mateix, valoram molt positivament l'afluència de gent a aquest acte, recordant que l'any vinent tornarem a estar en disposició de repetir la convocatòria. El 2012 serà l'any en què es compliran 75 anys de l'assassinat d'Aurora i 100 del seu naixement. ■



Assistència psicològica

Memòria de Mallorca posa a l'abast de tots el seu servei de consulta psicològica:

Casal d'Entitats - C.C. La Misericòrdia
Plaça de l'Hospital, 4

Dimecres de 15.00 a 17.00 h i dijous de 10.30 a 12.30 h.

Concertar cita prèvia

únicament durant aquest horari al tel. 971 21 96 60.